

8D08113 – «Өсімдік селекциясы» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған Байтаракова Куралай Жумановнаның «Алматы облысының тәлімі жер жағдайында шаруашылық-құнды белгілері бойынша ноқат сорттарын салыстырмалы зерттеу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына
Пікір

Зерттеу барысында ноқаттың (*Cicer arietinum* L.) кең ауқымды коллекциялық және селекциялық материалдары зерттеліп, олардың морфологиялық, фенологиялық, физиологиялық және биохимиялық көрсеткіштері бойынша кешенді бағалау жүргізілді. Өртүрлі экологиялық-географиялық шығу тегі бар генотиптердің вегетациялық кезең ұзақтығы, өсімдік құрылымы, өнім элементтері және дән сапасы жан-жақты талданып, селекциялық тұрғыдан құнды белгілері анықталды.

Сонымен қатар, өсімдіктердің стресс факторларына (құрғақшылық, төмен температура, аурулар) төзімділігін бағалау мақсатында физиологиялық және биохимиялық зерттеулер жүргізілді. Бұл зерттеулер ноқат генотиптерінің қоршаған ортаның қолайсыз жағдайларына бейімделу механизмдерін айқындауға мүмкіндік берді. Нәтижесінде өнімділік пен стресс-төзімділік белгілері арасындағы өзара байланыстар нақтыланып, селекция үшін перспективалы бастапқы материалдар іріктелді.

Молекулалық-генетикалық зерттеулер аясында ДНҚ-маркерлер негізінде талдаулар жүргізіліп, фузариозды ауруға төзімді генотиптер анықталды. Бұл тәсіл селекциялық процесте генетикалық негізделген дәл іріктеу жүргізуге және жоғары сенімді бастапқы материал қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелері халықаралық ғылыми деңгейде кеңінен апробацияланған. Атап айтқанда, 4 мақала Scopus деректер базасына кіретін халықаралық рецензияланатын ғылыми журналдарда, 2 мақала Clarivate Analytics компаниясының Journal Citation Reports (JCR) базасына кіретін (Q2 деңгейіндегі) ғылыми журналдарда, 4 мақала халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциялар жинақтарында жарияланған. Сонымен қатар 1 монография жарық көріп, орындалған зерттеулердің ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығын растайды.

Аталған зерттеу нәтижелері Қазақстанның әртүрлі агроэкологиялық аймақтарында ноқат өсіруге бейімделген жоғары өнімді және стресс факторларға төзімді перспективалы генотиптерді анықтауға мүмкіндік берді және оларды селекциялық бағдарламаларда бастапқы материал ретінде қолданудың ғылыми негізін қалыптастырды. Сонымен бірге алынған деректер селекцияда қолданылатын бағалау әдістерін жетілдіруге және жаңа сорттар шығару үдерісін жеделдетуге ықпал етеді.

Жалпы алғанда, диссертациялық жұмыста алынған ғылыми нәтижелер ноқат селекциясының теориялық негіздерін кеңейтіп, практикалық селекцияда қолдануға болатын маңызды деректерді қалыптастырған. Жұмыста ұсынылған әдістемелік тәсілдер мен алынған нәтижелер селекциялық материалды

кешенді бағалау сапасын арттыруға мүмкіндік береді және ауыл шаруашылығы өндірісі үшін жоғары өнімді, экологиялық тұрақты сорттарды шығаруға бағытталған.

Осыған байланысты Байтаракова Куралай Жумановнаның «Алматы облысының тәлімі жер жағдайында шаруашылық-құнды белгілері бойынша ноқат сорттарын салыстырмалы зерттеу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы мазмұны, ғылыми деңгейі және практикалық маңыздылығы жағынан PhD докторлық диссертацияларға қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді.

Жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижелері негізінде диссертация авторы Байтаракова Куралай Жумановна 8D08113 – «Өсімдік селекциясы» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға толықтай лайық деп есептеймін..

Ғылыми кеңесші,
б.ғ.к., ассоц. профессор

Баядилова Г.О.

Г.О. Баядилованың қолын растаймын
Ғылыми бас хатшы

У.К. Керимова